

aan de onderdelen van het Nederlands die voor andere secties van speciaal belang zijn, aandacht schenkt. De beschrijving moet van dien aard zijn dat zij als basis kan dienen voor een discussie over mogelijke hiaten en andere feilen. Dezelfde aspecten als in de probleemgeoriënteerde benadering moeten weer aandacht krijgen.

Zo'n beschrijving moet binnen een afzienbare termijn uitgevoerd kunnen worden, omdat anders de kans van verzanden van de hele onderneming vrij groot wordt.

Een school kan bij voorbeeld het schrijfonderwijs in de onderbouw in kaart brengen. De conclusie die bij beschouwing daarvan wordt getrokken, zou kunnen luiden dat er naar verhouding te veel aandacht aan deelaspecten als spelling, grammaticale correctheid van de zinnen en stilistisch juiste woordkeuze wordt besteed. Oefening in en hulp bij het maken van afgeronde schrijfofdrachten als het maken van een verslag, maken en verwerken van aantekeningen blijft daarentegen onderbelicht. Zou dat ook kunnen samenhangen met klachten van docenten van andere vakken, dat leerlingen zoveel moeite hebben met het maken van een verslag van uitgevoerde proefjes en dergelijke?

Taalbeleid is niet meer dan een noemer voor een werkwijze waarbij de verschillende aspecten van het taalonderwijs in samenhang worden gezien en veranderingen doelbewust worden doorgevoerd. Op zich niets nieuws, alleen bezitten de problemen nu voor een deel een nieuw karakter. Allerlei ideeën over taalonderwijs, verandering in organisaties kunnen een nuttige rol vervullen bij het voeren van een taalbeleid. Maar taalbeleid moet door de school in haar specifieke situatie worden gevoerd. Op een school die vraagt om een kant en klare beknopte blauwdruk van taalbeleid, lijken de voorwaarden voor het voeren van een goed taalbeleid nog niet aanwezig.

Noot

- I Met dank aan Gerhard van Vilsteren (Coördinator Onderwijsvoorrangsgebied 7) voor zijn steun aan dit project en Joop Wammes (docent Hogeschool Holland) en Dick Kaijser (docent Berlage-scholengemeenschap) voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

RECENSIE

Selma Gordijn: Lezende kinderen en kinderboeken

M. Chorus, *De leeswereld van kinderen. Een beschrijving van het leesproces bij kinderen uit de bovenbouw van de basisschool aan de hand van boekbesprekingen in de klas*. Den Haag, NBLC, 1991. 140 blz. f 39,50

Over het lezen van kinderen is inmiddels al veel geschreven, maar in die literatuur werd tot nog toe weinig aandacht besteed aan de motieven die voor kinderen een rol spelen bij het lezen en het kiezen van een boek. Daarom onderzoekt Margriet Chorus in *De leeswereld van kinderen* wat voor kinderen van belang is bij het lezen van boeken. Zij doet dat aan de hand van – wat zij noemt – ‘de cirkel van het lezen’: het beleven en waarderen van een boek en het op grond van deze ervaringen kiezen van een nieuw boek. Daarbij maakt ze gebruik van de fenomenologische methode.

Chorus legt de door haar gehanteerde methode als volgt uit. Het is geen kwantitatief onderzoek in de zin van het uitzetten van een vragenlijst en het turven van de verschillende antwoorden. Fenomenologisch onderzoek is kwalitatief onderzoek ‘waarbij uitgegaan wordt van de ervaring en beleving door de onderzochte personen in hun dagelijkse leefwereld’. Er wordt niet beschreven volgens een van tevoren vastgesteld model. De onderzoeker dient zijn eigen perspectief zo waarde vrij mogelijk te houden en oordelen in eerste instantie uit de weg te gaan. Chorus schrijft verder: ‘Het gaat er niet om hoe een boek in het algemeen door kinderen beoordeeld wordt, het gaat erom wat een kind vindt van een boek, hoe hij het lezen ervaart’, en ‘De vele verschillen die er te zien zijn in de leeswereld van kinderen, maken het mogelijk ze te vergelijken, om zo de kern van de zaak beter te doorzien’ (p. 14 en 15).

De auteur heeft gedurende een half jaar boekbesprekingen door kinderen bijgewoond in twee groepen 7 op één basisschool in Nieuwegein. Ze was aanwezig bij alle boekbesprekingen, die op de band werden opgenomen, en had naderhand nog een gesprek met het kind dat de boekbespreking had gehouden. Ook dit gesprek werd op de band opgenomen.

Chorus bereidde de boekbespreking voor door zelf het desbetreffende boek te lezen en maakte op grond van de boekbespreking een aantal vragen die zij aan de orde stelde tijdens het gesprek dat enige tijd later plaatsvond. Na de laatste boekbespreking is er met een aantal kinderen nog een aanvullend gesprek geweest.

Op grond van het aldus verzamelde materiaal deed Chorus haar onderzoek. In het boek komen – na de beschrijving van de onderzoeksmethode en de werkwijze – het beleven, het waarderen en het kiezen van boeken door kinderen aan de orde. Dan volgt een hoofdstuk waarin zij de gang van zaken tijdens de boekbesprekingen beschrijft en een hoofdstuk waarin de uitkomsten van het onderzoek zijn geformuleerd ten behoeve van de kinderen die hebben meegewerkt. Het boek wordt afgesloten met een aantal conclusies en aanbevelingen.

Ik heb kritiek op een aantal punten van Chorus' onderzoek.

In de eerste plaats betreft die de door haar gehanteerde methode. Zij stelt dat ze niet geïnteresseerd is in gemiddelden, maar wel in het ontdekken van 'relatief constante structuren' die ze 'de kern' noemt. Het lijkt mij dat deze kern alleen gebaseerd kan zijn op het verschillende malen voorkomen van eenzelfde patroon. En op die manier ben je wel heel dicht bij het doen van algemene uitspraken op basis van gemiddelden. Chorus noemt als centrale vragen van haar onderzoek (p. 10): 'wat gebeurt er als kinderen lezen? [...] als we weten hoe kinderen lezen, kunnen we dan dat lezen stimuleren?' Het doen van een onderzoek naar deze vragen zonder daar algemene uitspraken over te willen doen lijkt me zinloos.

Een ander punt van kritiek betreft de groep proefpersonen. Chorus gebruikt daarvoor twee groepen 7 van een basisschool in de Randstad. Wat hun leeftijd en maatschappelijke achtergrond betreft, is dat een nogal eenzijdige

en zeker geen representatieve groep kinderen. Dat blijkt onder andere uit bijlage 1, het Schoolwerkplan van de desbetreffende school: 'Ruim tweederde van de kinderen komt uit gezinnen die sociaal-economisch gezien rond of boven het landelijk gemiddelde liggen'. Bovendien kent de school een samenwerkingsverband met de bibliotheek ter stimulering van het lezen, wat ook niet heel vaak voorkomt. Dat de groep proefpersonen niet representatief is voor het gemiddelde Nederlandse kind hoeft geen probleem te zijn, wanneer de auteur haar bevindingen niet zou veralgemenen, maar dat doet zij nu juist wel. De conclusies bestaan vooral uit algemene uitspraken, zoals: '... en als je kinderen vraagt waarom ze een bepaald boek kiezen, weten ze dat goed aan te duiden. Ze vertellen ook waarom ze een boek nu wel kiezen, maar bijvoorbeeld een jaar geleden niet. Ze zijn zich bewust van de veranderingen in henzelf die daarvoor verantwoordelijk zijn' (p. 122).

Andere – wel zeer algemene en weinig zeggende conclusies – zijn:

- spanning is belangrijk (waarbij 'spanning' als het tegenovergestelde van 'saai' moet worden geïnterpreteerd)
- veel kinderen willen een happy end, maar het hoeft niet altijd. Een open einde mag ook, maar bij voorkeur met de mogelijkheid tot positieve invulling
- veel kinderen houden van series
- de moeilijkheidsgraad van een boek speelt een rol
- sommige kinderen vinden illustraties belangrijk, anderen vinden ze storend.

De conclusies monden tenslotte uit in een aantal algemene aanbevelingen en een aantal aanbevelingen uitgesplitst naar groepen belanghebbenden: ouders en andere opvoeders, mensen in het onderwijs, uitgevers, mensen die in bibliotheken werken, wetenschappelijk onderzoekers.

De algemene aanbevelingen zijn net zo algemeen en weinig zeggend als de conclusies, bij voorbeeld dat ter vergroting van de leesmotivatie aan kinderen tijd, ruimte en een gevarieerd leesaanbod moet worden gegeven.

De uitwerking van de aanbeveling om kinderen te betrekken bij het bekronen van boeken is niet geheel realistisch: kinderen zouden uit zichzelf – zonder voorselectie – een reactie

moeten geven op het boekenaanbod. Bij de Griffeljury lijkt dat ondoenlijk, om nog maar niet te spreken van de Theo Thijssenprijs waarbij het gaat om het bekronen van ōuvres van auteurs! Het jaaraanbod van kinderboeken is veel te groot voor kinderen om te kunnen overzien, zelfs als dat gesplitst wordt in leeftijdscategorieën. Bovendien zeggen die leeftijdscategorieën ook nog maar heel weinig: In de Nederlandse Kinderjury 1991, die verdeeld is in drie leeftijdscategorieën, kozen de jongsten (6 tot en met 9 jaar) *Jeorg Idur* van Roald Dahl als beste, bij de groep van 10 tot en met 12 jaar kwam dit boek op de tweede plaats en ook bij de groep van 13 tot en met 16 jaar stond *Jeorg Idur* op de tweede plaats! (Nederlandse Kinderjury 1991)

De aanbevelingen voor belanghebbenden zijn nogal betuttelend. Ervan uitgaande dat degenen die kennis nemen van het onderzoek van Chorus ook degenen zijn die geïnteresseerd zijn in de jeugdliteratuur en dus al wel enige ervaring hebben met lezende kinderen, bieden deze aanbevelingen niets nieuws. Aan ouders en verzorgers wordt bij voorbeeld aangeraden er zorg voor te dragen dat de kinderen boeken tot hun beschikking hebben, met de kinderen mee te lezen, ze lid te maken van de bibliotheek, ook zelf boeken te kopen en dan niet uit principe een bekroond boek et cetera. Aan mensen in het onderwijs wordt aangeraden boekbesprekingen te houden en (ouders van) kinderen met leesproblemen te helpen om thuis hier iets aan te doen. Uitgevers krijgen het advies zorgvuldig te zijn met illustraties en bibliotheekpersoneel moet kinderen de gelegenheid geven om rond te snuffelen in de bibliotheek.

Een laatste punt van kritiek betreft de stijl. Erg storend is het regelmatig wisselend perspectief: binnen eenzelfde alinea is er zowel sprake van 'het kind' als van 'je'. Deze wisseling komt heel vaak voor en veroorzaakt dat het onduidelijk is wie er nu wat van vindt. Identificeert de schrijfster zich met 'het kind' en is het haar mening of die van 'het kind'? Bij voorbeeld: 'Wat bedoelen kinderen met «makkelijk» en «moeilijk»? Het gaat om de schrijfstijl. Een boek moet makkelijk lezen, dat wil zeggen je moet het soepel door kunnen lezen...' (p. 49)

Samenvattend kan worden gezegd dat er in het boek weinig opzienbarends staat over het onderzoek naar het stimuleren van kinderen tot lezen. De weergave van de boekbesprekingen en van de vraaggesprekken met de kinderen zijn overigens aardig om te lezen.

Toin Duijx & Joke Linders, *De Goede Kameraad. Honderd jaar kinderboeken*. Houten, Van Holkema & Warendorf, 1991. 136 blz. f 29,90

Toin Duijx en Joke Linders schreven *De Goede Kameraad. Honderd jaar kinderboeken*. De titel is enigszins misleidend, die suggereert dat het een literatuurgeschiedenis van kinderboeken is. Het betreft echter een selectie uit het kinderboekenfonds van één uitgeverij: Van Holkema & Warendorf.

Het boek is ingedeeld in vier hoofdstukken die ieder gemiddeld 25 jaar beslaan. Per hoofdstuk komen er verschillende items aan de orde die zeer verschillend van aard zijn en weinig structuur in de tekst aanbrengen. De eerste 25 jaar worden besproken aan de hand van de verschillende genres, de tweede periode aan de hand van het onderscheid jongensboeken, meisjesboeken en boeken voor het jonge kind. De derde en de vierde periode zijn voornamelijk uitgebreide besprekingen van het leven en werk van de belangrijkste auteurs van de uitgever. Het boek wordt afgesloten met een 'Verantwoording' door de auteurs.

De auteurs geven in elk hoofdstuk in het kort een aantal ontwikkelingen aan op politiek gebied en met betrekking tot de jeugdliteratuur.

In het eerste hoofdstuk wordt daarna min of meer genregevijs ingegaan op (een selectie van) de uitgegeven boeken. Per genre wordt getracht een ontwikkeling naar de tegenwoordige tijd aan te geven, maar daar zijn de auteurs niet echt in geslaagd. Bij voorbeeld onder het tussenkopje 'avontuur en spanning' wordt na *Huckleberry Finn* een passage en een illustratie opgenomen over Wim Hofmans *Wim*, wat op die plek weinig zegt over de ontwikkeling van dit genre bij Van Holkema & Warendorf. Bij de 'historische verhalen' wordt eveneens getracht een ontwikkeling te schetsen, maar na een

aantal boeken uit de jaren dertig volgt alleen een korte bespreking van het werk van Alet Schouten die in 1969 debuteerde met *Het teken van Wichart*. Ik kan mij voorstellen dat de uitgever zeer bewust besloot om in de naoorlogse jaren geen historische romans uit te geven en dat daaruit het gat van 35 jaar valt te verklaren. Het kan ook zijn dat er wel historische verhalen werden uitgegeven maar deze worden niet besproken. Uit de tekst wordt niet duidelijk wat het geval is. Ook aan het eind van de andere paragrafen staan dergelijke onduidelijke of weinig zeggende stukjes over de ontwikkelingen in de laatste jaren.

In het tweede hoofdstuk wordt het onderscheid 'jongens- en meisjesboeken' aan de orde gesteld, alsmede de ontwikkeling van het boek 'voor het jonge kind' in het Interbellum.

Het laatste gedeelte van het derde hoofdstuk en het vierde hoofdstuk zijn voornamelijk een bespreking van het leven en werk van de belangrijkste auteurs van Van Holkema & Warendorf: Dick Laan, Jaap ter Haar, Alet Schouten, Henk Barnard, Jacques Vriens, Wim Hofman en Imme Dros. Uit de tussenkopjes blijkt dat overigens niet. *Van hoorspel tot boek* bij voorbeeld gaat over Jaap ter Haar en *Een eigentijds maatschappijbeeld* over Henk Barnard.

De teksten over de auteurs en hun werken worden gelardeerd met citaten waarvan in veel gevallen onduidelijk is waar ze vandaan komen. Het maakt nogal wat uit of het wervende flapteksten of dat het passages uit recensies zijn.

In de 'Verantwoording' tenslotte wordt gesteld dat 'een overzicht van honderd jaar kinderboeken, ontstaan vanuit de archieven van één uitgeverij [...] meer ruimte (biedt) voor minor poets, voor de smaak van het publiek en het beleid van de uitgever.' Met name dit laatste punt lijkt mij heel interessant in het kader van een uitgeversgeschiedenis. Welke overwegingen spelen voor een uitgever een rol om bepaalde auteurs aan te trekken en om bepaalde teksten wel, of juist niet, uit te geven? Op grond waarvan wordt bepaald welke boeken worden herdrukt? Waarom worden er bij bepaalde teksten andere illustratoren gezocht? En ga zo maar door. Maar dit soort interessante kwesties wordt helaas praktisch niet behandeld. Alleen de ontstaansgeschiedenis van Van Holkema & Warendorf wordt beschreven en er

wordt gerefereerd aan een prijsvraag die door de uitgeverij tot twee maal toe werd uitgeschreven met het doel goede teksten te krijgen en met als nevendoeel schrijvers te stimuleren hun verhalen in te zenden.

In dit boek wordt voornamelijk aandacht besteed aan auteurs en teksten, en in veel mindere mate aan illustraties en illustratoren. Daar staat tegenover dat het boek zelf schitterend geïllustreerd is en dank zij die prachtige illustraties is het bekijken van dit boek inderdaad 'een feest van ontdekken, herkennen of weemoedig omzien' (p. 132).

Op grond van de illustraties is het boek zeker de moeite waard; over de tekst ben ik minder enthousiast.

Literatuur

'Nederlandse Kinderjury 1991' in: *Kinderboekemolen* '91, 18e jaargang (1991), nr. 46, p. 12-13.